

Op stap met Aaltje en Bort – deel 1

Aaltje vliegt overeind. Ze kijkt om zich heen in de donkere **bedstee** en probeert te bedenken van welk geluid ze net wakker is geworden. Haar twee zusjes hebben blijkbaar niets gehoord want Elisabeth snurkt rustig door en ook Geertje is nog diep in dromenland. De regen roffelt op het dak en de luiken klapperen voor het raam. Zou de storm haar soms wakker hebben gemaakt? De wind raast om het huis en speelt buiten met een vergeten emmer. Zoals altijd wanneer het slecht weer is, denkt Aaltje aan haar vader en broer op zee. Straks komen de mannen weer thuis na een lange week van visvangst. Als ze maar niet te veel last van de storm hebben, de **Zuiderzee** kan zo verraderlijk zijn! Aaltje kruipt nog maar eens diep onder de dekens en probeert weer in slaap te komen.

Dan hoort ze weer een geluid: "boem!". Aaltjes hart bonst in haar keel. Héél voorzichtig schuift ze de gordijntjes voor de bedstee een stukje uit elkaar. "Ben jij dat Aaltje?" hoort ze haar tante fluisteren, "Ik liet mijn klomp vallen. Heb ik je wakker gemaakt?" Aaltje haalt opgelucht adem en glipt de bedstee uit. "Wat is er aan de hand?" vraagt ze aan tante Hendrikje, "Zijn de mannen er nu al?". "Ja m'n kind. De **botters** zijn net binnengekomen en ze hebben een goede vangst gehad. Ik moet dus snel naar de haven. Maar ga jij nu maar weer naar bed, het is pas vier uur en veel te koud voor jou."

Terwijl Aaltje weer in het warme bed kruipt blijft ze in gedachten bij haar tante. Vroeger, toen oom Evert nog leefde, was tante Hendrikje altijd vrolijk en woonde ze in een mooi huis vlakbij de haven. Nu woont ze bij haar zuster in huis en werkt ze, net als veel andere **weduwen**, in de **Vishangen**. Als de boten binnenkomen, al is het midden in de nacht, haasten de vrouwen zich naar de rokerij en zorgen ervoor dat de haring zo snel mogelijk **gespeet** wordt. Nadat tante Hendrikje urenlang haringen aan spijlen heeft geregen, zijn haar handen vaak helemaal rood en opgezet. Het werk in de Vishangen is zwaar, en zeker in de winter kan het er behoorlijk koud worden.

Als Aaltje weer wakker wordt hoort ze de klok van de Noorderkerk zes uur slaan. Haar zusjes worden nu ook wakker. Elisabeth maakt aanstalten om op te staan maar Geertje zucht en kreunt. Sinds ze als meid bij een rijke boer in Bunschoten werkt, lijkt ze wel altijd moe en heeft ze nooit zin om uit bed te komen. Ze rekt zich nog maar eens flink uit. Aaltje wordt bijna uit bed geduwd! Boos draait ze zich om en gaat met haar rug naar de anderen liggen. Door een kier in de gordijntjes van de bedstee ziet ze haar moeder door de schemerige kamer lopen. Buiten begint het net licht te worden. Moeder steekt de **petroleumlamp** aan met een lucifer. Hè, dat ziet er een stuk gezelliger uit!

Aaltje springt de bedstee uit. Brrr, wat is het koud. Het lijkt nog wel kouder dan vannacht. Gelukkig is de storm wel wat gaan liggen. Snel stapt ze van de stenen vloer op de mat. Die prikt in haar blote voeten. Moeder staat al klaar met een klusje voor Aaltje. "Ga eens gauw die sok van Bort stoppen," zegt ze, "dan kan hij hem straks aan naar school. Hij zit in de stopmand. En doe een beetje zachtjes, vader en Tijmen zijn vannacht thuisgekomen. Ze liggen er nog in". "Ja moe," zegt Aaltje, en loopt naar de kledingkast. Trots kijkt ze naar de nette stapeltjes die haar moeder daar heeft verzameld; onder in het zwarte en paarse **rouwgoed** dat ze nu nog dragen voor oom Evert en bovenin het lichtere goed en de zondagse **jakken** van haar moeder. Ze probeert zich snel aan te kleden: eerst haar rok, **hemdrok** en **kulder**. Daar overheen komen haar **kraplap** en de **rode doek**. Driftig worstelt ze met de spelden. Tot slot nog haar **boormouwtjes** en de '**lieffiesjulk**' en ze is eindelijk klaar. Haar '**pluummuts**' zet ze straks wel op, als ze naar school gaat.

Aaltje pakt de **stopmand** en gaat ermee bij de kachel zitten. Geertje is nu ook opgestaan en helpt Elisabeth en Zeger met aankleden. Zeger slaapt nog half en laat zich gewillig door haar in zijn rokken helpen. Moeder heeft de kleine Neeltje in haar kinderstoel aan tafel gezet. Ze maakt een bordje pap voor haar op het **petroleumstel**. Ze kijkt om als Bort van de trap komt stommelen. "Heb je het een beetje warm gehad vannacht, jongen?", vraagt moeder. Bort schudt zijn hoofd van nee. "Ga maar even water halen voor de koffie," zegt ze. "En ik heb ook een paar emmers nodig voor de was." Bort stapt in zijn klompen, met maar één sok aan. Om zijn hals wikkelt hij een oude sjaal. De waterpomp is vlakbij op de Brink.

Hij zwengelt zo hard als hij kan aan de pomp en sjuwt dan zijn volle emmer terug naar huis.

Als Bort binnenkomt, is zijn sok klaar. Hij trekt hem gelijk aan en pakt een lege emmer. "Bort, wacht op mij, ik ga mee!", roept Aaltje. Samen gaan ze de deur weer uit om water voor de was te halen. Op de klok van de Noorderkerk zien ze dat het al bijna halfzeven is. Oei, ze moeten opschieten! Er is nog veel te doen voordat de school begint...

Voorzichtig, om niet te **morsen**, lopen Aaltje en Bort met hun emmers water naar huis. Moeder zet meteen de ketel op het vuur, zodat ze straks de luiers **in de week** kan zetten die al in de tobbe liggen te wachten. Van al dat geklots van het water moet Aaltje plassen. Ze loopt meteen weer naar buiten naar **het huisje**. Aaltje haalt de deksel van de **poepton** en doet een plas.

Bort is bezig op het **plaatsje** achter het huis. Hij schept kooltjes voor de kachel in de **kolenkit**. Als Aaltje hem aankijkt, moet ze lachen: Bort heeft een grote zwarte veeg over zijn gezicht. "Piet de **Smeerpoets**, Piet de Smeerpoets," zegt ze pesterig. En dan, met een deftig stemmetje:

"Piet was een smeerpoets op en top,
Die **schrikte** voor een **waterdrop**.
En als een dwaze om zich greep
bij 't zien van waskom, spons en zeep.
Zijn hoofd was als een **ragebol**,
Met stof en spinnenwebben vol:
Zijn nagels, foei om van te **gruwen!**
Wie zou zoo'n vuile knaap niet **schuwen?**"

Dit versje heeft ze op school gelezen in het **prentenboek** van meester Blokhuis. "Stomme schooljuf, hou je mond!", snauwt Bort. Met zijn zwarte handen loopt hij dreigend op Aaltje af. Aaltje rent lachend naar binnen. Bort gaat haar achterna en botst tegen Zeger aan. Die begint te gillen van opwinding. Leuk, stoeien! Hij rent Bort achterna. Met z'n drieën rennen ze rondjes om de tafel. Dan draait Zeger zich om. Hij wil Bort tegenhouden en gaat met zijn hele lijf aan de zak van Borts broek hangen. KRRRAAKKK!! de zak van de broek scheurt uit. Zeger laat meteen los en loopt geschrokken achteruit. Bort en Aaltje staan tegelijkertijd stil. Ze kijken elkaar aan. Heeft moeder het gehoord? Moeder staat met de rug naar de kinderen toe. Langzaam draait ze zich om.

"Wat **mankeerde** jullie?", vraagt ze streng. "Eerst maken jullie **kabaal als een oordeel**. En nu is het hier zo stil alsof de dominee voorbij komt. Wat is er gebeurd?"

Aaltje begint te stotteren: "Nou, eh, we doen een nieuw soort van **kringetje spelen**, enne eh, als je iemand op z'n oor tikt moet iedereen stil blijven staan en zijn mond dichthouden...ja zo gaat het, hé Bort?" Bort knikt hard van ja.

Moeder heeft gelukkig niet gezien dat zijn broek gescheurd is. En dat hoeft ze ook heus niet te weten. Het is niet de eerste keer. Er zijn al heel wat gaatjes en scheuren gerepareerd. Het is Borts enige **doordeweekse** broek, hij draagt hem zomer en winter. Eigenlijk moet hij er heel zuinig op zijn. Fronsend kijkt moeder hen aan, ze gelooft het verhaal maar half. "Ja, ja, wat de kinderen van tegenwoordig allemaal voor gekke spelletjes verzinnen. Maar nu is het afgelopen. Jullie mogen niet rennen in huis. Straks maken jullie vader en Tijmen nog wakker. En Aaltje, schiet nou eens op, de koffie is nog niet gemalen."

Zeger verstopt zich in de achterkamer. Bort gaat zich wassen en Aaltje pakt stilletjes de **koffiemolen**. Ze doet er koffiebonen in en begint te draaien. Ze denkt: "Ik ben blij dat het voorjaar wordt, dan hoef je tenminste niet altijd met zijn allen binnen te zitten. Dan kunnen we weer buiten spelen en zit moeder er ook niet altijd bij. Ze ziet ook alles. Behalve nu met die scheur. Maar hoe moet het nu verder met die broek?" Met een zucht staat ze op en geeft haar moeder het laatje van de koffiemolen met de gemalen koffie erin.

Moeder giet het water op en al snel ruikt het hele huis naar verse koffie. Het is tijd voor het ontbijt en iedereen gaat aan tafel. Ze eten **roggebrood** met een klein beetje boter. Moeder heeft nog wat melk over. Ze doet er

water bij en verdeelt het over de vier jongste kinderen. Geertje helpt Neeltje met haar pap en Aaltje heeft Zeger op schoot genomen. Bort zit zo ver mogelijk van moeder, dan ziet ze de scheur in zijn broek niet.

Na het eten gaat Geertje naar haar werk als **meid** in Bunschoten. Aaltje is wel eens met haar mee geweest, op een dag dat er geen school was. Ze had haar ogen uitgekeken in de rijk ingerichte **pronkkamer** waar Geertje de grote kast in de was zette. Toen ze samen de lange weg naar Spakenburg terugliepen, kon Aaltje niet ophouden met praten over wat zij allemaal wel zou kopen, als zij toch ooit zo rijk zou zijn...Geertje bromde slechts en zei: "Ze doen wel dik, die boeren, maar het zijn ook maar hele gewone lui hoor. Dat zie je wel als je elke dag hun rotzooi moet opruimen."

Elisabeth, Zeger en Neeltje blijven de hele dag bij moeder thuis. Aaltje en Bort gaan naar school maar eerst moeten ze moeder nog helpen met wat klusjes. Bort moet de poepton voor het huis zetten. Straks komt de **tonnenkar** en dan krijgen ze een lege ton. Heel voorzichtig loopt hij met de volle, stinkende ton naar de straat. Aaltje heeft de pot uit het kastje gehaald en leeggegooid. Daarna heeft ze wat warm water uit de ketel op het fornuis gepakt en een sopje gemaakt. Ze is druk bezig om het huisje en het plaatsje te schrobben. Ze moet opschieten want om acht uur begint de school.

Onderweg zegt Bort: "Jij ook met dat stomme versje over Piet de Smeerpoets. Nou heb ik een scheur in mijn broek." Oei, dat was Aaltje alweer helemaal vergeten. "Als je maar niet denkt dat ik die scheur ga naaien, dat is meidenwerk!" bromt Bort. Aaltje denkt even na en zegt: "Nou goed, ik naai hem vanmiddag, als ik straks in het speelkwartier met jouw hoepel mag spelen." Bort kijkt opgelucht. "Goed, dat is dan afgesproken!"